

Rewitalizacja a krajobraz kulturowy Krakowa

Revitalisation of Cracow and its cultural landscape

Katarzyna Świerczewska-Pietras

Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej
Instytut Ekonomii i Zarządzania
ul. Sidorska 95/97, 21-500 Biała Podlaska, Polska
e-mail: k.swierczewska.pietras@gmail.com

Abstract. Due to the transformation of the political system, which took place in the 80s of the XX century in Poland, some historical parts of Cracow underwent a gradual decline. This has resulted in their significant urban function losses in the overall city structure. The aim of the following paper is to analyse the structural changes of the degenerated areas of Cracow and to study a possibility of implementing revitalisation projects there. The investigated territory has been delineated by the borders of three areas which are destined to be revitalised first and which have already been involved in some local revitalisation programmes. These include the areas of Zabłocie, the Old Town and the historical Nowa Huta.

Słowa kluczowe: ochrona krajobrazu kulturowego, rewitalizacja, Lokalne Programy Rewitalizacji, obszary zdegradowane
Key words: protection of cultural landscape, revitalisation, Local Revitalisation Programmes, degraded areas

Wstęp

Krajobraz kulturowy Krakowa uległ znacznym przekształceniom w okresie transformacji ustrojowej z początku lat 90. XX w. Wówczas swoje znaczenie w strukturze miasta straciło wiele obszarów, nie tylko tych o znaczącej wartości historycznej, ale również obszarów poprzemysłowych. Redukcja zatrudnienia, jak również postępująca degradacja infrastruktury technicznej i budynków spowodowały, iż obszary te na kilka lat stały się zapomniane i niedoinwestowane. Sytuacja ta skutkowałą niewykorzystaniem potencjału miejsca, obniżeniem konkurencyjności i atrakcyjności inwestycyjnej, ale przede wszystkim potęgowała brak chęci osiedlania się nowych mieszkańców. Niezbędne stały się zatem działania, które przyczyniłyby się do wzrostu atrakcyjności danego obszaru, pozwalając jednocześnie na jego zrównoważony rozwój. Do takich działań w ostatnich latach należy zaliczyć projekty rewitalizacyjne, które z powodzeniem realizowane są w wielu polskich miastach, w tym również w Krakowie.

Doświadczenia Krakowa związane z opracowaniem dokumentów strategicznych w dziedzinie rewitalizacji rozpoczęły się w 2004 r., czyli w momencie ogłoszenia Narodowego Planu Rozwoju oraz Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego na lata 2004–2006 (ZPORR 2004–2006). W 2004 r. odpowiedzialne za zarządzanie polskie struktury prawno-planistyczne i administracyjne skłoniły Unię Europejską do przekazania Polsce najnowocześniejszego instrumentu dla kompleksowego planowania rozwoju miast, jakim stał się Lokalny Program Rewitalizacji (LPR) (Billert 2006), którego ramy działań zostały określone przez wytyczne unijne w postaci ZPORR 2004–2006 (Skalski 2007). Wówczas to Gmina Miejska Kraków przystąpiła w pierwszej kolejności do opracowania LPR Zabłocia, który zatracił swoje znaczenie w strukturze funkcjonalnej miasta z uwagi na likwidację zakładów produkcyjnych i degradację infrastruktury. LPR Zabłocia został przyjęty przez Radę Miasta Krakowa w 2006 r. Następnie Urząd Miasta Krakowa opracował LPR dla

kolejnych zdegradowanych obszarów Krakowa, tj. dla obszaru Starego Miasta i „starej” Nowej Huty, które zostały przyjęte Uchwałą Rady Miasta Krakowa w 2008 r. Uchwalenie LPR przyczyniło się do realizacji licznych projektów w sferze strukturalnej nie tylko ze strony władz miasta, ale również prywatnych inwestorów. W związku z powyższym, celem pracy jest analiza strukturalnych przemian zdegradowanych obszarów Krakowa pod kątem skuteczności wdrażania projektów rewitalizacyjnych. Obszar badań został określony granicami trzech obszarów przeznaczonych do rewitalizacji w pierwszej kolejności i objętych Lokalnymi programami rewitalizacji, do których zalicza się: obszar Zabłocia, Starego Miasta i Starej Nowej Huty.

Zabłocie – zmiany funkcjonalno-przestrzenne

Obszar objęty LPR Zabłocia obejmuje swoim zasięgiem 175 ha. Granice obszaru są zgodne z Miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego, który został uchwalony w 2006 r. Zabłocie swoje powstanie zawdzięcza rozwojowi licznych fabryk oraz mniejszych zakładów produkcyjnych. Do najważniejszych można zaliczyć m.in. powstałą w 1949 r. fabrykę słodyczy i wyrobów cukierniczych (obecnie Wawel), fabrykę Naczyn Emaliowanych i Wyrobów Błazanych „Rekord” (obecnie fabryka Oskara Schindlera – Muzeum Pamięci Miejsca), która produkowała sprzęt na potrzeby armii niemieckiej. Na obszarze Zabłocia mieściła się również fabryka mydła, przekształcona w latach 50. XX w. w Krakowską Fabrykę Kosmetyków „Miraculum” (Świerczewska-Pietras 2011).

Obecnie dzięki działaniom rewitalizacyjnym Zabłocie stało się jednym z ważniejszych obszarów rozwojowych Krakowa. Do najważniejszych zrealizowanych projektów rewitalizacyjnych można zaliczyć m.in.:

- Muzeum Sztuki Współczesnej (fot. 1 i 2) – adaptacja budynków składających się na kompleks byłej Fabryki Naczyn Emaliowanych Oscara Schindlera „Emalia” – koszt inwestycji ponad 70 mln zł,
- modernizacja i adaptacja budynków na cele mieszkaniowe – przekształcenia Młyna Ziarno 2 na pierwsze w Krakowie lofty – koszt inwestycji ponad 50 mln zł,
- budowa nowych obiektów mieszkaniowych – Garden Residence – szacunkowa wartość inwestycji to 150 mln zł.

Fot. 1. Muzeum Sztuki Współczesnej przed remontem
(fot. K. Świerczewska-Pietras)

Fig. 1. The Museum of Modern Art before restoration
(photo by K. Świerczewska-Pietras)

Fot. 2. Muzeum Sztuki Współczesnej po remoncie
(fot. K. Świerczewska-Pietras)

Fig. 2. The Museum of Modern Art after restoration
(photo by K. Świerczewska-Pietras)

Stare Miasto – zmiany funkcjonalno-przestrzenne

Obszar objęty LPR Starego Miasta obejmuje swoim zasięgiem 6.62 ha, co stanowi 2.03% udziału w całości powierzchni Krakowa. Granice obszaru zawierają się w obrębie Pomnika Historii wpisanego Zarządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 września 1994 r.

W celu likwidacji deficytów i stanów kryzysowych obszaru i poprawny jego funkcjonalności w dokumencie LPR Starego Miasta wpisano 92 projekty, których realizacja ma przyczynić się do zmiany jego krajobrazu

kulturowego. Do głównych projektów, które zostały zrealizowane w ciągu ostatnich czterech lat, czyli od momentu uchwalenia w 2008 r. LPR Starego Miasta, można zaliczyć następujące:

- przebudowa i modernizacja Placu Szczepańskiego – koszt ok. 15 mln zł,
- przebudowa i nowy wystrój ulic przylegających do Rynku Głównego w tym m.in. ul. św. Tomasza – koszt ponad 3 mln zł,
- uonserwacja Barbakanu – koszt ponad 350 tys. zł,
- uporządkowanie otoczenia Wawelu: budowa Centrum Obsługi Ruchu Turystycznego – koszt ponad 20 mln zł,
- budowa kładki pieszo-rowerowej Kazimierz–Podgórze – koszt ponad 38 mln zł,
- kwartał św. Wawrzyńca (fot. 3 i 4) – koszt ponad 24 mln zł.

Fot. 3. Budynek administracyjny B w Kwartale w Kwartale św. Wawrzyńca przed modernizacją
Źródło: Muzeum Inżynierii Miejskiej w Krakowie
Fig. 3. An administrative building B in St. Wawrzyniec Quater before restoration
Source: Cracow Museum of Urban Engineering

Fot. 4. Budynek administracyjny B w Kwartale w Kwartale św. Wawrzyńca po modernizacji
Źródło: Muzeum Inżynierii Miejskiej w Krakowie
Fig. 4. An administrative building B in St. Wawrzyniec Quater after restoration
Source: Cracow Museum of Urban Engineering

„Stara” Nowa Huta – zmiany funkcjonalno-przestrzenne

Obszar objęty LPR „starej” Nowej Huty obejmuje swoim zasięgiem ok. 341 ha. Granice obszaru zawierają się w historycznej części Huty stanowiącej kompleksy mieszkalne, jednolite pod względem funkcjonalno-przestrzennym wraz z użytkiem ekologicznym „Łąki Nowohuckie”.

W dokumencie LPR „starej” Nowej Huty zostały wpisane 33 projekty, których realizacja ma przyczynić się do zmiany obszaru, w szczególności w sferze funkcjonalno-przestrzennej. Ponadto zaproponowano tzw. projekt flagowy, który łączy swoim zasięgiem Aleję Róż, Plac Centralny i Łąki Nowohuckie, i który ma przyczynić się do zmian krajobrazu kulturowego tej części miasta. Do głównych projektów, które zostały zrealizowane lub są w trakcie realizacji w ciągu ostatnich czterech lat, czyli od momentu uchwalenia w 2008 r. LPR „starej” Nowej Huty, można zaliczyć:

- Zespół Szkół Muzycznych im. M. Karłowicza – budowa m.in. budynku dydaktycznego wraz z salą koncertową, pawilonu sportowo-rekreacyjnego – koszt ok. 19 mln zł,
- Teatr Ludowy – modernizacja – koszt ok. 1 mln zł,
- Teatr „Łaźnia Nowa” - modernizacja i wyposażenie (fot. 5 i 6) - koszt ok. 2 mln zł.

Fot. 5. Teatr „Łaźnia Nowa” przed modernizacją

Źródło: Teatr „Łaźnia Nowa”.

Fig. 5. Łaźnia Nowa Theatre in Cracow before restoration

Source: Łaźnia Nowa Theatre in Cracow

Fot. 6. Teatr „Łaźnia Nowa” po modernizacji

Źródło: Teatr „Łaźnia Nowa”

Fig. 6. Łaźnia Nowa Theatre in Cracow after restoration

Source: Łaźnia Nowa Theatre in Cracow

Wnioski

Można stwierdzić, iż wdrażane LPR dla zdegradowanych obszarów Krakowa zainicjowało proces przemian obszarów w sferze funkcjonalno-przestrzennej i tym samym spowodowało zmiany w krajobrazie kulturowym Krakowa. Do wniosków wynikających z prowadzonych działań rewitalizacyjnych można zaliczyć:

- pobudzenie działań w sferze funkcjonalno-przestrzennej poprzez adaptację i przebudowę obiektów poprzemysłowych i o znaczeniu historycznym,
- zaobserwowane zainteresowanie prywatnych inwestorów obszarami, zwłaszcza w przypadku poprzemysłowego obszaru Zabłocia,
- obserwowany wzrost liczby mieszkańców, szczególnie widoczny na poprzemysłowym obszarze Zabłocia z uwagi na powstanie nowych apartamentowców,
- wzrost liczby małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP),
- powstanie miejsc spotkań i do wypoczynku, jak np. Plac Szczepański na obszarze LPR Starego Miasta,
- tworzenie przestrzeni komercyjnych w obiektach poprzemysłowych, jak m.in. Muzeum Sztuki Współczesnej w dawnej fabryce Schindlera na obszarze LPR Zabłocia,
- modernizacja przestrzeni o znaczeniu kulturalnym, jak m.in. Teatr „Łaźnia Nowa” na obszarze objętym LPR „starej” Nowej Huty.

Literatura

- Billert A. 2006. Problemy rewitalizacji w Polsce na tle doświadczeń niemieckich. Referat wygłoszony na Międzynarodowej Konferencji w Lubaniu Śląskim – Rewitalizacji Miast.
- Skalski K. 2007. Programy rewitalizacji w Polsce – bilans, perspektywy, zarządzanie. W: P. Lorens (red.), Rewitalizacja miast w Polsce, pierwsze doświadczenia. Urbanista, Warszawa, p. 66–91.
- Świerczewska-Pietras K. 2011. Zmiany struktury przestrzennej obszaru Zabłocia w Krakowie objętego lokalnym programem rewitalizacji, W: Z. Ziolo, T. Rachwał (red.) Przemiany struktur lokalnych i regionalnych sektora usług w latach kryzysu gospodarczego. Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG nr 18. Wydawnictwo Naukowe AP, Warszawa–Kraków, p. 71–82.